

knihovně ve Vídni). Fotokopie těchto rukopisů jsou sice otištěny například v nejnovějším vydání *Staročeské kroniky tak řečeného Dalimila* (1988) (rkp Vídeňský dokonce celý), k dispozici je dokonce i podrobné paleografické vydání Cambridžského rukopisu V. E. Mourka z roku 1874, tyto vesměs nepřilíhají zřetelné kopie však pro účel zkoumání nedostačují. Cerronský rukopis je uložen v Oblastním archivu v Brně. V tomto případě se jedná o rukopis natolik různorodý, že do dnešní doby nebyl stanoven dokonce ani počet písařů, kteří ho opisovali. Byl by tedy samotný námětem pro rozsáhlejší studii, o to více, že ani odborné expertizy paleografické se neodvažují otázku počtu písařů rozhodnout (*Staročeská kronika...*, 1988, s. 39).

Náplní výzkumu bylo metodou statistického zaznamenávání hlásek a jejich hláskového okolí zjišťovat podobu jednotlivých grafémů tak, jak byly použity v jednotlivých rukopisech, a zaznamenávání jejich výskytu. Hlavní pozornost výzkumu byla upřena hlavně na hlásky vyznačující se **nejednotným zápisem**, zde šlo zejména o určení toho, zda výskyt různoznaků v případě uvedených hlásek je **náhodný**, či zda **podléhá** určitým **zákonitostem**. Zkoumána byla vždy 1/6 z celkového počtu stránek každého rukopisu.

Již na první pohled při práci s rukopisy je patrné, že jistá skupina hlásek je značena dosti různě. Touto **nejednotnou grafikou** se vyznačují spolu s **měkkými souhláskami** zejména hlásky *i/y*, *v*, a *s*. Snažila jsem se ve své práci postihnout mimo jiné i to, zda výskyt různoznaků v případě uvedených hlásek je náhodný. Domnívám se, že přes individuální znaky, kterými se středověké rukopisy vyznačují, můžeme v jejich grafice nalézt jisté **zákonitosti**:

1) Můžeme konstatovat, že **psaní souhlásky j se ve všech zkoumaných rukopisech řídí pravidlem**, jehož podstatou jsou následující zákonitosti:

Určující je vždy to, v jaké pozici se vzhledem ke svému hláskovému okolí souhláska *j* nalézá, a to podle tohoto pravidla:

a) **Předchází-li souhlásce j vokál a tvoří-li j s tímto předcházejícím vokálem jednu slabiku** (skupiny *aj*, *ej*, *oj*), **bývá vždy znázorňováno grafémy y nebo i**. Stejně tak tomu je, **nalézá-li se souhláska j v pozici před vokálem a**

b) V případech ostatních, tzn. **není-li souhláska j spolu s předcházejícím vokálem součástí jedné slabiky a nenásleduje-li souhlásku j vokál a**, je **znázorňováno grafémem g**

Vzhledem k pravidelnosti tohoto psaní snad lze vyslovit domněnku, že v období vzniku rukopisů, tzn. v polovině 15. století, **existovala v češtině variantní výslovnost souhlásky j**.

Zdůrazňuji a za podstatné pokládám, že toto **pravidlo** je uplatňováno bez výjimek ve všech rukopisech.

2) Stejně tak naprosto pravidelně je ve všech rukopisech **značen vokál u v pozici předložky a na začátku slova grafémem v**. Zde by bylo pravdě-

podobně poněkud násilné odvozovat tento způsob záznamu od výslovnosti. Přikláním se spíše k názoru, že vzhledem k tomu, že takto jsou zmíněné vokály zaznamenávány již v textech ze 14. století (Komárek, 1969, s. 93-94), jde zde o vžitě tradiční psaní.

3) Všichni písaři **používají dvou grafémů pro souhlásku s**. Zde již nemůžeme uvažovat o pravidle jako v předchozích dvou případech, přesto však lze v rukopisech **vysledovat zřetelnou tendenci k používání kulatého s v pozici předložky, na začátku a na konci slova; dlouhé š se potom nejfrekventovaněji nachází v ostatních postaveních ve slově**, je také podstatně více užíváno.

4) S výjimkou Fürstenberského rukopisu je ve všech rukopisech rovněž **patrná tendence k odlišování litery i v okolí liter m a n**. Nadepsáním tečky se písaři snaží zpřehlednit takové skupiny grafémů, které při běžném psaní (a čtení) snadno splývají. **Nejdůslednější v tomto směru jsou rukopisy Františkánský a Lobkovický**, ve kterých tuto tendenci můžeme nazvat pravidlem.

5) Ve všech rukopisech rovněž **nejsou označovány délky samohlásek ani měkkost či tvrdost souhlásek** (to vyjma hlásek *š, č, ř* a *ž*).

6) V čem se rovněž všichni písaři bez výjimky shodují, je psaní spojky *i*. **Tato spojka je ve všech rukopisech značena grafémem y**. Neměla jsem dostatečné množství materiálu pro potvrzení či vyvrácení tvrzení, že se foném [i] v pozici spojky vyslovoval v závislosti na koncové souhlásce předcházejícího slova (Komárek, 1969, s. 90).

7) V grafice souhlásky *v* se již **jednotlivé rukopisy liší**. Převažuje psaní *w*, pouze s tímto grafémem si však vystačí jen písaři rukopisů Františkánského, Pelclova a starší rukopisu Fürstenberského. Ostatní písaři sice tento grafém také používají, často však volí v psaní i jeho grafickou variantu. Zcela specifickým případem je Lobkovický rukopis, jehož písař se snaží dodržovat požadavky traktátu *De orthographia* pravidelným užíváním grafémů *v* a *w*.

Samostatným problémem je označování **bilabiálního v grafémem u**. Bilabiální výslovnost zaznamenává rukopis Františkánský, a to tehdy, stojí-li souhláska *v* mezi samohláskami. Ještě poměrně často se s tímto psáním, tj. *u*, můžeme setkat i u rukopisu Lobkovického. Ostatní rukopisy tuto výslovnost již nezachycují.

8) Pravopis *i/y* je zcela reprezentativní v případě **Pelclova rukopisu, kde se většinou shoduje s novočeským**. Obdobně „dokonalý“ je po této stránce i rukopis **Lobkovický**. Přes rukopisy Františkánský a dále Zebererův ukončuje tuto sestupnou linii rukopis Fürstenberský, kde je již pravopis *i/y* **naprosto náhodný** (mladší ruka), popř. je psáno pouze měkké *i* (starší ruka).

9) Zajímavá je problematika grafému velkého *J*. Je většinou těžké určit, jestli písaři používají skutečně nějaké speciální litery, či zda jde pouze o mutace písmen *I*, event. *Y*. K závěru, že písař psal skutečně grafém velké *J*, se